

Monipuolinen historian-tutkija ja vaikuttaja Mauno Jokipii

■ Suomalaisten historiantutkijain tiedeyhteisö kärsi 2.1.2007 suuren menetyksen, kun Jyväskylän yliopiston (vuoteen 1966 Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu) Suomen historian ensimmäinen ja pitkäaikainen (1960–91) professori sekä aikanaan korkeakoulun ja yliopiston monissa hallintotehtävissä toiminut Mauno Jokipii (s. 21.8.1924) poistui keskuudestamme. Jokipii tunnettiin ja tunnustettiin monipuoliseksi ja uutteraksi sekä aikaansaavaksi tutkijaksi. Hänen hyvin laaja tuotantonsa ulottui Suomen keskiajasta viime sotiin.

Mauno Jokipii syntyi ja kävi koulunsa Helsingissä. Hän osallistui hyvin nuorena jatkosotaan, mikä lienee osaltaan vetänyt häntä kyseisen aihepiirin tutkimiseen. Rauman kirkkoherrana toimineen isänsä kautta nuori sota-ajan (1943) ylioppilas sitoutui opintojensa alettua satakuntalaisuuteen (Satakuntalainen Osakunta). Jokipii aloitti tutkijanuransa Ruotsin ajan historian parissa opettajanaan Suomen varhishistorian ”näkiä” professori Jalmari Jaakkola, joka mahtavin ääriäviivoin hahmotteli Suomelle omaa ”kansallista” keskiaikaa, missä Satakunnalla oli

Lehtikuva/Jussi Nukari

Mauno Jokipii.

merkittävä sijansa. Jaakkolan vaikutusta lienee ollut, että Jokipii toistuvasti ja eläkepäivinänsä intensiivisemmin palasi keskiajan historiaan julkaisten Suomeen tehdyistä ristiretkistä useita laajoja artikkeleita.

Jokipii väitteli 1956 teoksella *Suomen kreivi- ja vapaaherrakunnat*, joka liittyy 1600-luvun läänityslaitoksen tutkimukseen. Vastaväittäjänä toimi hänen suuri ihanteensa Eino Jutikkala, joka tavallaan jatkoi ns. kulttuurihistoriallisen koulukunnan viitoittamia uria. Paikallishistoriaan Jokipii ohjautui mm. osakunnan kotiseutututkimuksella, Satakuntalaisen Osakunnan matrikkelin julkaisemisella ja ennen kaikkea kirjoittamalla *Vanhan Ruoveden historian* ensimmäisen osan sekä uudistamalla Porin historian. Vuonna 1974 ilmestyi massiivinen Satakunnan talouselämää 1500- ja 1600-luvun osalta kuvaava *Satakunnan historia IV*. Jokipii toimi pitkään Paikallishistoriallisen toimiston esimiehenä ja oli käynnistämässä monia paikallishistorioita.

Helsingistä Jokipii siirtyi 1958 hoitamaan Jyväskylän Kasvatustieteelliseen Korkeakouluun perustettua historian (myöhemmin Suomen historian) professuuria, ja viran va-

kinainen haltija hänestä tuli 1960.

1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa ”lyötiin arpaa” Jyväskylän Kasvatustieteellisen korkeakoulun tulevasta linjasta: yleinen ”sivistysyliopisto”, josta W. Schild-Kilpinen jo 1910-luvulla oli unelmoinut ja kirjoitellut, vai kasvatustieteisiin painottuva erikoiskorkeakoulu. Viimeksi mainittua suunnitelmaa tuki oppikoululaitoksen aiemmin tapahtunut laajentuminen ja siitä johtuva opettajapula. Kun Jyväskylässä oli jo opettajanvalmistus, oli luontevaa laajentaa sitä valmistamaan oppikouluihin humanististen tieteiden kandidaatteja. Myös silloinen tiedepiireissä vallinnut käsitys lähti siitä, ettei tiedettä pystyttäisi Suomessa tekemään monellakaan paikkakunnalla. Mutta korkeakoulupolitiikka oli tullut myös aluepolitiikan osaksi, mikä tarjosi onnistumismahdollisuuden rohkeillekin yrityksille.

Kun uudet vasta määrättyt ja myöhemmin nimitetyt humanistisen alan professorit olivat lähtöisin Helsingin yliopistosta, he, professori Jokipii etujoukossa, alkoivat kehittää kyseisen laitoksen esimerkkiä noudattaen omia oppiaineitaan voimakkaasti tieteelliseen suun-

taan. Aluksi valmistui filosofian kandidaatteja, sitten eräissä aineissa, mm. historiassa, aloitettiin tieteellinen jatkokoulutus tavoitteena tohtoreiden valmistuminen. Näin oikeastaan vastoin yleistä, jopa korkeakoulun omaa tahtoa, Jyväskylän Kasvatusopillinen korkeakoulu otti jo 1950-luvun lopussa suunnan, joka virallisesti tunnustettiin 1966, jolloin kasvatusopillisen korkeakoulun status muuttui yliopistoksi.

Jokipii toimi innokkaasti korkeakoulun hallinnossa, mm. filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellisen osaston dekaanina sekä korkeakoulun ja yliopiston vararehtorina. Nämä paikat tarjosivat hyvät edellytykset oman aineen, historian, kehittämislle: opiskelu- ja tutkimusmahdollisuuksia luotiin, olemassa olevia parannettiin. Jokipii oli Jyväskylän yliopiston historian laitoksen luoja. Hän toimi tarkokkaasti mm. opetustoimen kannalta tärkeän maakunta-arkiston saamiseksi Jyväskylään. Kotiseuturetteki- ja pitäjänkirjajulkaisutoiminta – sarja sisältää useita kymmeniä kirjoja – sekä yliopiston oman tieteellinen julkaisusarja (*Studia Historica Jyväskyläensia*) olivat työlistalla. Jokipiin ansiot Suomen historian jatkokoulutuksessa ovat huomattavat. Hänen virassaoloaikanaan väitteli kaksikymmentä henkilöä Suomen historiassa tohtoriksi. Hänen oppilaistaan neljästä tuli professori.

Yliopiston hallintojärjestelmän perusteellisesti muututtua Jokipii keskittyi 1970-luvulta lähtien entistä intensiivisemmin tutkimustoimintaan. Tu-

loksena oli 1987 ilmestynyt erittäin perusteellinen, yksityiskohtaisen kiistattomasti dokumentoitu ja tälläkin hetkellä korkealle arvostettu ja tutkijan eittämättömäksi pääteokseksi muodostunut *Jatkosodan synty*, joka käsittelee Suomen ryhtymistä Saksan kanssasotijaksi 1941. Se perustuu vahvaan koti- ja ulkomaiseen alkupe- räisaineistoon, laajaan lukeneisuuteen, lähdetietojen kriittiseen käyttöön sekä sota- ja poliittisen historian perusteelliseen hallintaan. Vaikka Arvi Kohosen kielikuvaan ja teokseen (*Barbarossa-suunnitelma ja Suomi*) perustuvan ”ajopuuteorian” horjuttamisen olivat aloittaneet eräät ulkomaiset tutkijat jo aiemmin, niin Jokipiin teos romutti kyseisen teorian lopullisesti. Mutta ilman perusteellista keskustelua ja päteviä näyttöjä Jokipii ei käsitteisiään saanut hyväksytyksi.

Jokipiillä oli hyvät suhteet erityisesti ruotsalaisiin ja saksalaisiin historioitsijoihin ja hän toimi aktiivisesti mm. pohjoismaisten historioitsijoiden yhteisten konferenssien (mm. Nordiska Historikermötet) järjestelyissä. Hän oli usein nähty vieras Ruotsin ja Saksan arkistoissa. Eläkkeelle jäätyään emeritusprofessori keskittyi paitsi keskiajan myös laajennetun SS-pataljoonaa koskevan teoksen (alkuperäinen versio *Panttipataljoona* oli ilmestynyt 1968) kirjoittamiseen. Teos *Hitlerin Saksa ja sen vapaaehtoisuusliikkeet: Waffen-SS:n suomalaispataljoona vertailtavana* ilmestyi 2002. Tämäkin Jokipiin teos on perusteellinen ja laaja mutta samalla erittäin selkeä ja luettava, kuten hänen muutkin tutkimuksensa. Teos

osoittaa myös Jokipiin koko tieteellisessä tuotannossa ilmevää pyrkimystä sijoittaa suomalainen ilmiö ja tapahtuma laajaan kansainväliseen taustaan ja dokumentoida se ”viimeistä piirtoa myöten”. Yksi vaativimmista eläkepäivinä toteutetuista hankkeista oli kolmiosaisen *Keski-Suomen historia* -teoksen toimittaminen. Jokipii itse kirjoitti teoksen ensimmäisestä osasta suurimman osan sekä toiseen osaan Keski-Suomen maakunnan ja läänin syntyä koskevat osat. Keski-Suomen historian ilmestyminen oli yksi nuoren, paljolti hallinnollisen ratkaisun tuloksena syntyneen maakunnan identiteettiä vahvistanut ja luonut tekijä.

Jo pelkästään rintamakokemustensa ja tutkimusaiheittensa vuoksi maanpuolustustyö oli lähellä Jokipiin sydäntä. Hän oli pidetty ja kysytty esitelmöitsijä sekä tieteellisissä seminaareissa ja konferensseissa että laajemmallekin yleisölle tarkoitetuissa tilaisuuksissa. Oppilaittensa keskuudessa hän oli arvostettu ja avulias opettaja, joka oli aina valmis keskustelemaan oppilaittensa ja työtovereittensa tutkimuksiin liittyvistä kysymyksistä.

Mauno Jokipiitä on vaikea luokitella mihinkään erityiseen koulukuntaan kuuluvaksi tutkijaksi. Hän edusti parhaimmillaan ns. lähdekriittistä tutkimussuuntausta, jolle tyypillistä oli laajan alkuperäisaineiston käyttö, sen perusteellinen tuntemus, tosiasiassa tiukasti pitäytyminen; luottaminen vahvaan empiriaan. Hänen tutkimuksensa ovat yksityiskohdisaan perusteellisia ja luotettavia; mitään kiveä ei jätetty

kääntämättä. Erityisen selvänä tämä piirre tulee näkyviin sekä *Panttipataljoona* että *Jatkosodan synty* -teoksissa. Sekä poliittiset neuvotteluprosessit että sotatapahtumat kuvataan niissä hetki hetkeltä, taistelu taistelulta, jopa ”potero poteroilta”. Toisaalta voimakastah-
toisena ja korkeasti motivoituneena tutkijana Jokipii ei tyytynyt ”lähdepositivistien” tapaan kirjaamaan alkuperäisaineistosta löytyviä faktoja vaan uskalsi tehdä uusia – rohkeitakin – avauksia. Nämä ilmenivät etenkin tutkimustilanteen entisestä poikkeavana hahmottamisena, uutena aineistona ja ennen muuta tutkimusajan ja -kohteen kontekstin suvereenina hallintana ja oivaltamisena. Jokipii oli historiantutkijana empiirikko sanan täydessä merkityksessä, teoretisointi oli hänelle vierasta.

Suomalainen historiantutkijain yhteisö menetti professori Jokipiissä, jonka kirjallinen tutkimustuotanto jatkui kaksi sukupolvea, monipuolisen, utteran ja itseään säästämättömän, tutkimukselle lähes kaikkensa antaneen tutkijan ja opettajan sekä – mikä tärkeää – historiallista traditiota lähes jokaisen asian ja ilmiön yhteydessä esiintuovan kollegan. Laajan ja intensiivisen julkaisu-
toiminnan ohella hän ehti toimia lukuisten toimikuntien jäsenenä ja monissa luottamustehtävissä.

Mauno Jokipiihin jos kehen sopii hänen itsensä usein siteeraama vanha sananparsi: työhän meistä vain jää. Jokipiitä ajatellen työn tuloksia jäi harvinaisen paljon jäljelle.

Toivo Nygård